

Suminājums izcilai personībai – Alvīnei Pāvulei

Līga Aberberga-Augškalne

2010. gada 2. jūnijā apritēja 100 gadi, kopš dzimusi izcila personība Latvijas fiziologu saimē – Alvīne Anna Pāvule.

Alvīne Pāvule dzimusi Slokas pagasta "Mežbeltēs". Pāvulu ģimene: tēvs Pēteris, māte Paulīne (dzimusi Plēcis) – zemkopji; viņu bērni – meitas Amālija, Emīlija un Alvīne, dēli Jānis un Andrejs. Skolas gaitas Alvīne aizsāk 1919. gadā Slokas pilsētas sešgadīgajā pamatskolā, tad līdz 1929. gadam pēc tam mācās Rīgas Jūrmalas vidusskolā Dubultos, gadu papildinās latīņu valodas kursos un 1930. gadā pēc nokārtotajiem eksāmeniem tiek uzņemta Latvijas Universitātes (LU) Medicīnas fakultātē. Studiju laikā Alvīne iestājas studentu korporācijā "Daugaviete" (1933. g. II sem. *coets*), kuras principiem paliek uzticīga visās dzīves gaitās. 1934. gadā topošā ārste sāk strādāt par volontieri pie profesora J. Mikelsona Iekšējīgo slimību hospitālā katedrā, kur turpina strādāt ar pārtraukumiem līdz 1937. gadam. Studentu zinātnisko darbu konkursā 1935./1936. m. g. Alvīne Pāvule iegūst 2. godalgoto vietu par darbu "*Ischias et spondylosis deformans*", kas dod iespēju studentu vasaras praksi strādāt Stokholmā. Vairākus mēnešus 1936. gadā viņa papildina zināšanas klīniskās laboratorijas tehnikās Londonā.

Ļoti sekmīgi beigusi Latvijas Universitāti un 1936. gadā ieguvusi ārsta grādu (diploms N151), Alvīne Pāvule uzsāk darba gaitas Rīgas pilsētas 1. slimnīcas laboratorijā, vielmaiņas un elektrokardiogrāfijas kabinetā, turpina volontiera darbu

LU Iekšķīgo slimību hospitālā katedrā, strādā arī pagaidu darbā par ārsti Latvijas Valsts dzelzceļa slimnīcā un apgūst seroloģiskas un mikroķīmiskas klīniskās laboratorijas metodes Stokholmā.

No 1937. gada novembra Alvīne Pāvule uzsāk pedagoģisko un zinātnisko darbu LU Medicīnas fakultātes Fizioloģijas un fizioloģiskās ķīmijas katedrā (katedras vadītājs profesors R. Krimbergs) par jaunāko asistenti, 1940. gadā strādāja jau par vecāko pasniedzēju līdz 1943. gada septembrim, kad slimības dēļ aiziet no darba. Šajā laikā Alvīne Pāvule saraksta darbu "Fizioloģiskā ķīmija" (172 lpp.). Pēc izvešološanās 1944.–1945. gadā strādā par ārsti laboratorijas vadītāju psihiatriskā slimnīcā "Aleksandra Augstumi".

Otrā pasaules kara beigu posms bija saistīts ar vislielāko un Latvijai neatgūstamo ārstu zaudējumu. Lielus zaudējumus cieta arī Medicīnas fakultāte, kuras kodols būtībā tika iznīcināts (A. Viksna, 1995). Pēc Rīgas atbrīvošanas 1944. gada oktobrī, Medicīnas fakultātes dekāna uzaicināta, Alvīne Pāvule atgriezās darbā LVU Fizioloģijas un fizioloģiskās ķīmijas katedrā kā vecākā lektore. Katedrā viņa bija vienīgā docētāja apstākļos, kad katedras telpas bija izdemolētas, daļa aparātūras izvesta, daļa sabojāta, bet decembrī jau varēja uzsākt mācības. Par šo pašizliedzīgo darba ieguldījumu Alvīne Pāvule 1945. gadā tika apbalvota ar medaļu "Par godprātīgu darbu 1941–1945". Profesors A. Bieziņš šo laiku raksturo (1960) šādi: "Latviešu ķirurgi bija izsvaidīti vai iznīcināti. Medicīnas fakultātes 32 katedras sadalīja starp trim profesoriem un sešiem docentiem. Profesors P. Stradiņš vadīja 14 visdažādākā profila katedras, profesors J. Miķelsons vadīja Fizioloģijas, Fizioloģiskās ķīmijas un Hospitalās terapijas katedru.

Alvīne Pāvule organizē medicīnas studentu apmācību fizioloģijā un bioķīmijā, lasa lekcijas un vada praktiskās nodarbības normālā fizioloģijā un bioķīmijā, 1944./1945. m. g. vada Bioķīmijas katedru, un jau LVU pirmajā zinātniskajā sesijā 1945. gadā iesniedz tēzes "Kalcija un kālija jonu ietekme uz sirds muskulatūras saraušanos". Profesoru un docētāju kadri 1945. gadā jau bija nokomplektēti, un Medicīnas fakultātē strādāja 7 profesori, 7 docenti un 49 asistenti. Par Fizioloģijas katedras vadītāju kļuva profesors A. Zubkovs, bet par Bioķīmijas katedras vadītāju – profesors A. Šmits. Savā autobiogrāfijā Alvīne Pāvule raksta, ka kopš 1946. gada strādā Fizioloģijas katedrā par vecāko pasniedzēju. Kopā ar I. Mežuli viņa tulko A. Zubkova lekcijas "Cilvēka fizioloģijas kurss". Vienlaikus ar akadēmisko un zinātnisko darbu Alvīne Pāvule sekmīgi pabeidz Marksisma un ļeņinisma vakara universitāti (1945–1947).

Nodibinoties Latvijas PSR Zinātņu akadēmijai, Alvīne Pāvule aktīvi iesaistās zinātniskajā darbā fizioloģijas sektorā. Top zinātniskie ziņojumi par paradoksāliem fenomeniem skeleta muskulatūrā (1946), par pārmaiņām ādā pēc islaicīgas asinsrites – kā jaunākā zinātniskā līdzstrādniece (1946–1948) Bioloģijas un eksperimentālās medicīnas institūtā pārtraukšanas (1947, tēzes LVU II zinātniskajā sesijā), par asinsvadu nosacījuma refleksiem (1948, rokraksts), par elpošanas pārmaiņām, izstrādājot sirds un asinsvadu nosacījuma refleksus akūtā eksperimentā

(1949, tēzes LVU III zinātniskajā sesijā). Alvīnes Pāvules padziļinātā pētījuma (dissertācijas) tematiku "Sirds un asinsvadu nosacījuma refleksi uz sapīgiem kairinātajiem" (249 lpp.) zinātņu kandidāta grāda iegūšanai zināmā mērā noteica pārspilētā I. Pavlova mācības interpretācija medicīnā pēc 1946. gada. Alvīne Pāvule zinātņu kandidāta grādu spīdoši aizstāv 1950. gadā, un ir pirmo Latvijas fiziologu vidū (A. Pāvule, A. Krauklis, I. Mežulis), kuri iegūst zinātņu kandidāta nosaukumu (A. Krauklis, 1972).

1949. gadā katedras vadītāju profesoru A. Zubkovu nomaina profesors N. Daņilovs, kurš 1950. gadā, nodibinoties Rīgas Medicīnas institūtam (RMI), kļūst par Normālās fizioloģijas katedras vadītāju. Vecākā lektore Alvīne Pāvule pilnībā īsteno apmācību fizioloģijā latviešu plūsmas studentiem, ir atbildīgā par katedras saimniecisko darbu. 1953. gada oktobrī Pāvule tiek ievēlēta par docenti, un Augstākā Atestācijas komisija Maskavā 1954. gada 9. janvārī (protokols Nr. 1) piešķir viņai docenta nosaukumu. Sagatavojusi praktisko darbu aprakstus fizioloģijā, Pāvule pievērsās pētījumiem balneoloģijā (1953, LPSR ZA Vēstis), īpaši Ķemeru dūņu aplikāciju ietekmei uz sirds un asinsvadu sistēmu (1954, 1955), kopā ar I. Mežuli un N. Daņilovu piedalās oriģināla optiska poligrāfa izstrādē, ar kura palīdzību vienlaikus var reģistrēt dažu artēriju pulsācijas, arteriālo asinsspiedienu un elpošanas kustības. Šā aparāta apraksts tiek publicēts prestižajā PSRS Fizioloģijas žurnālā (1954). Tā ir pirmā Latvijas fiziologu zinātniskā publikācija Padomju Savienībā. Alvīne Pāvule veic ne tikai pedagoģisko un zinātnisko, bet arī sabiedrisko un izglītojošo darbu. Liecība tam ir viņas sarakstītie darbi "I. Sečenova dzīve" (1955), "Galvas smadzenes un to darbs" (1958), "Daži fizioloģijas pamatjēdzieni" (1963), daudzas populārzinātniskās lekcijas.

RMI direktors E. Burtņieks un partijas sekretārs A. Čukalovskis 1955. gadā Pāvuli vērtē kā kvalificētu speciālisti fizioloģijā un par labiem rādītājiem mācību un sabiedriskajā darbā izsaka pateicību. Alvīne Pāvule bija daudzu zinātnisko pētījumu konsultante un oficiālā oponente, izvērtējot zinātnisko darbu (dissertāciju) atbilstību izvirzītajām prasībām A. Dālmanei (1955), J. Šusteram (1958), E. Melkam (1963), J. Baltkājām (1965), J. Liepiņam (1969) u. c.

No 1958. gada 1. septembra Alvīne Pāvule ir Normālās fizioloģijas katedras vadītāja vietas izpildītāja, no 1959. gada 2. oktobra – katedras vadītāja, un, vienbalsīgi pārvēlēta 1969. gadā, veic šos pienākumus līdz pat sava mūža pēdējām dienām (1975. gada 30. jūnijs). Pateicību par laba darba ieguldījumu Alvīne Pāvule saņēma vairākkārt – 1959. gadā (LPSR Veselības Aizsardzības Ministrijas pavēle Nr. 366/12), 1960. gadā (RMI pavēle Nr. 738), 1963. gadā (RMI pavēle Nr. 590) un 1974. gada 12. maijā izvirzīta apbalvojumam "Veselības aizsardzības teicamnieks".

Docentes zinātniskās intereses galvenokārt bija saistītas ar asinsrites reflektisko regulāciju. Pirmās zinātniskās publikācijas par šo tēmu ir 1954.–1959. gadā, un pēc desmit gadu rūpīga eksperimentālā darba Alvīne Pāvule savā otrajā doktordisertācijā "Aparņa asinsvadi kā refleksogēna zona" (504 lpp.) pamatoja kon-

cepciju par vēdera dobuma orgānu asinsvadu būtisko lomu sistēmiskās asinsrites darbības normālā regulācijā, un to spīdoši 1969. gadā aizstāvēja Tartu Universitātē. Vairāk par 50 zinātnisko publikāciju, no tām 35 laikā no 1960. līdz 1971. gadam raksturo skaidru, gana oriģinālu eksperimentālā pētījuma mērķa uzstādījumu ar klinisku ievirzi, precīzu pētījuma metodiku un argumentētus pētījuma secinājumus. Eruditās fizioloģes un lieliskās eksperimentētājas dāsnie padomi un ieteikumi, kā arī dzīvnieku operāciju iemaņas lieti noderēja plašam zinātnieku un kliniķu pulkam: nefrologiem, gastroenterologiem, stomatologiem, veterinārārstiem un katram, kuru interesēja fizioloģija, medicīna. Alvīnes Pāvules vadībā ir sagatavotas vairākas zinātņu kandidāta disertācijas, viņa ir bijusi konsultante A. Valtnera doktora disertācijai. Viņa aktīvi darbojās Fiziologu biedrības Latvijas nodaļā, no 1965. gada bija tās priekšsēdētāja. Būdam *Populārās medicīnas enciklopēdijas* (1975) atbildīgā redaktora vietniece, viņa ar lielu rūpību un atbildības sajūtu strādāja pie tās sagatavošanas, uzrakstījusi un rediģējusi vairākus desmitus šķirklus.

Alvīne Pāvule bija milēta un atzīta pedagoģe. Viņas perfekti pārdomātās, bagātīgi ilustrētās, ar eleganci lasītās lekcijas un izstrādāto fizioloģijas programmu ir apguvuši ne vien visi pēckara periodā studējošie, ne tikai 50., 60. un 70. gadu Medicīnas fakultātes absolventi – ārsti, zinātnieki un docētāji, bet arī citi interesenti.

Šo izcilo personību raksturoja augsti attīstīta inteliģence – spēja uztvert, izprast un novērtēt citu domas, plašas un precīzas zināšanas gan viņas tiešajā specialitātē – fizioloģijā, gan medicīnā vispār, gan arī citos cilvēka garīgās darbības virzienos – literatūrā, mākslā, mūzikā. Viņa ar lielu interesi sekoja visiem savilņojumiem sabiedrības dzīvē – un to bija ne mazums. Viņa spēja šīs daudzveidīgās gara bagātības sintezēt vienotā koncepcijā, ko viņa gan necentās īpaši formulēt, taču tā bija klāt ikvienā sarunā un vērtējumā, lieliskajās zinātniski literārajās esējās, viņas rīcības izvēlē. Apbrīnojamas bija Alvīnes Pāvules lielās darbaspējas, kas zemnieka meitai ieliktas šūpulī – pamatīgums, pašizliedzība, nesavtība un darba mīlestība. Nepārtrauktais pedagoģiskais darbs no 1937. gada ar pastāvīgu rūpi par lekciju un praktisko darbu papildināšanu un jauninājumiem, spīdoši aizstāvētas divas disertācijas tik skrupulozajā eksperimentālās fizioloģijas jomā ar klinisku virzību, vairāk nekā 50 publicētu zinātnisko darbu, pirmā pēckara mācību grāmata 1972. gadā "Cilvēka fizioloģija" (345 lpp.) latviešu valodā, administratīvie un sabiedriskie pienākumi katedrā un Fiziologu biedrībā, populāras lekcijas, raksti, brošūras. Un tas viss – vienmēr teicamā kvalitātē, vienmēr laikā un precīzi.

Ovation for outstanding personality – Alvīne Pāvule (Summary)

By Līga Aberberga-Augškalne

In 2010 it is 100 years since Alvīne Anna Pāvule berth. She was outstanding person between Latvian physiologists. She was born in Sloka, in family of farmers, graduated very successfully from Medical faculty of Latvia University in 1936. She started teaching medical students at 1937, worked as doctor, became professor assistant in 1953, was permanent chief of the Department of Physiology from 1954 till 1975. She was an excellent, intelligent teacher for the students and physiologists, preparing lectures and practicals. A. Pāvule edited the first book in human physiology in Latvian in 1972 and had over 50 scientific articles and reviews in the field of cardiovascular physiology, actively participate in Society of Physiologists in Latvia, was chairman of society from 1965. Her scientific interests were closely tied with cardiovascular physiology, in the hard and precise field of experimental physiology where the practical outcome was related to clinic and she defended two dissertation with great success.

Her life was selfless, accurate and creative labour, always in excelent quality, always in time.

Līga Aberberga Augškalne, *Dr. habil. med.*,
RSU profesore
Dzirčiema iela 16, Rīga, LV-1007
Latvia
E-mail: l.aberberga@apollo.lv